

A védelmi-biztonsági szabályozás eszköztára a migráció új kihívásainak kontextusában

A magyar védelmi-biztonsági szabályozás jelenlegi két mezsgyéjét egyik oldalról a Covid-19 betegséget okozó SARS-CoV-2 koronavírus terjedésének akadályozása, lassítása és a járvány következményeinek felszámolása adja, másik oldalról a tálibok villámgyors afganisztáni hatalomátvétele¹ miatt várható újabb menekülthullám kezelésében való közreműködés. Tanulmányom témáját utóbbi adja, de fontos felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a szabad vallásgyakorlás, a migráció és a pandémia jelenségei ezer szállal kapcsolódnak egymáshoz. Így például a rendkívüli határátlépési szabályokat bevezető járványügyi intézkedések a migrációt is akadályozzák, miközben az azt kiváltó helyi válságok leggyakoribb károsultjai a vallási kisebbségek (például a munkanélküliség vagy az üldöztetés révén), a járványkezelési erőfeszítések mellett pedig rendszerint csak szerényebb léptékű nemzetközi kisebbségvédelem valósul meg.

A tálib hatalomátvétel eredményeként például nem csupán Afganisztánban, hanem az egész régióban megnőhet a keresztények és a muzulmán kisebbségek elleni támadások száma. A szabad vallásgyakorlás megszűnésével és a hívők félelemben tartásával máris menekülthullám vette kezdetét. Bár a tálibok békés átmenetet ígértek, hirtelen győzelmük felbátorítja a szélsőségeket. Mivel afgánok ezrei, köztük keresztények is áramlanak a szomszédos országokba, lehetséges, hogy a tálibok befolyása az egész régióban növekedni fog. Félelem és bizonytalanság övezi Afganisztán jövőjét a kialakult helyzet miatt, és sok helyi kisebbség tart a szigorúan értelmezett sariatörvényeik bevezetésétől. A tálibok ideológiája szerint ugyanis Afganisztán muszlim ország, amelyet a nem muszlimoknak el kell hagyniuk, vagy el kell fogadniuk a másodrangú státuszt. A keresztényeket, akiknek túlnyomó többsége konvertita háttérrel rendelkezik, a tálibok valószínűleg hitehagyottnak tekintik majd, és a saria legszigorúbb rendelkezéseinek, azaz halálbüntetés veszélyének vannak kitéve, sőt tömeges kivégzésük már el is kezdődött.² Az erőszakos hatalomátvétel óta köztudottan tízezrek igyekeztek feljutni a Kabulból induló repülőgépekre, és tömegek menekülnek a szomszédos országokba a határvidéken.

Tanulmányomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy az üldözött keresztény vallási kisebbségek, a vallásgyakorlásuk miatt üldözött más kisebbségek és az egyéb indokból menekültek mozgásának milyen tendenciája várható, illetve a hazai honvédelmi,

¹ 2021. augusztus 15-én foglalták el Kabult.

² Ágoston Zoltán: A tálibok elkezdték irtani a keresztényeket, Magyarország titkos mentőakcióban vesz részt. *Index*, 2021. szeptember 5. Online: https://index.hu/kulfold/2021/09/04/afganisztan-kereszteny-magyarorszag-mentes-azbej-tristan/?fbclid=IwAR1qME-gbpd-p9TSspDKwfUcMRkaueemWiyGsSnbDG-t3QUtP5PH-dVzF2_Q

védelmi-biztonsági szabályozásnak milyen kapcsolódó eszköztára létezik az ezekhez kapcsolódó kihívások kezelésére.

A védelmi-biztonsági szabályozásra ható migrációs tényezők

Az illegális migráció a Földközi-tenger keleti partvidéke mentén Törökországon keresztül tengeri és szárazföldi úton, majd Görögországból nyugat-balkáni szárazföldi átkelésekkel Közép- és Nyugat-Európa felé, míg nyugati részén Marokkóból és Algériából Spanyolországba vagy Ceuta és Melilla spanyol enklávéiba, illetve a nyugat-afrikai útvonalon Marokkóból, Mauritániából és Szenegálból a Kanári-szigetekre irányul. Köztes úton Algériából, Tunéziából, Líbiából, Törökországból és Görögországból érkeznek menekültek Olaszországba vagy némelyek Albániába, majd Görögországba, a keleti szárazföldi határvidéken pedig Oroszországba, Fehéroroszországba, Ukrajnába és Moldovába, ahonnan a megfelelő uniós ország területén át folytatják útjukat Nyugat-Európába.³

Az unió külső határain több mint negyvenezer törvénytelen határátlépés történt 2021 első öt hónapjában.⁴ Ez harmadával több, mint amit az egy évvel korábbi azonos időszaki adat mutat. A növekedést a középmediterrán, a nyugat-afrikai, valamint a nyugat-balkáni útvonalak adták úgy, hogy a keletmediterrán határátlépések száma még csökkent is – az Európai Unió rendkívüli határátlépési szabályokat bevezető járványügyi intézkedései ugyanis korlátozzák mind a legális, mind az illegális nemzetközi határátlépést. A nyugat-balkáni útvonalon tizennégyezer feletti törvénytelen határátlépést észleltek az év első öt hónapjában, ami közel a duplája az egy évvel korábbi időszak esetszámának.⁵ Igaz, a koronavírus terjedésének lassítása érdekében 2020 márciusától májusáig alkalmazott határzár akkor az illegális migrációt is csökkentette. Ezen az útvonalon főként szírek (5852 fő) és afgánok (1324 fő) érkeztek. Ezzel együtt megközelítőleg 47%-kal csökkent az illegális bevándorlás a Földközi-tenger keleti útvonalán a 2020. évi adatokhoz képest. A határátlépők egy részét Törökország (1062 fő), Szíria (1034 fő), a Kongói Demokratikus Köztársaság (535 fő), Afganisztán (474 fő), Nigéria (371 fő) és Kamerun (328 fő) állampolgárai tették ki. Különösen fontos kitérni az afgán bevándorlók számának 86%-os csökkenésére, amely fogyatkozásnak a tálib hatalomátvétel alighanem véget vet.⁶

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2019/1240 rendelete a bevándorlási összekötő tisztviselők európai hálózatának létrehozásáról (2019). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32019R1240>

⁴ Frontex: *Situation at EU external borders – Detections rise from record lows a year ago* (2021. június 22.). Online: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/situation-at-eu-external-borders-detections-rise-from-record-lows-a-year-ago-AvxIbX>

⁵ Frontex: *Situation at EU external borders – Detections rise from record lows a year ago* (2021. június 22.). Online: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/situation-at-eu-external-borders-detections-rise-from-record-lows-a-year-ago-AvxIbX>

⁶ Pechnyó Péter – Petruska Ferenc: A migráció megváltozott szabályozása pandémia következtében. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, (2021), 7. 16–17.

Európa várhatóan nem tudja hatékonyan megakadályozni az afgán menekültek tömeges beáramlását, amelynek komoly következményei lesznek, ám az afgán összeomlás hosszú távú következményeinek felmérése időbe telik. Mindeközben az Amerikai Egyesült Államok szövetségesei saját kihívásaikkal néznek szembe, az Európai Unió tagállamainak és Nagy-Britanniának pedig nyilvánvalóan javítaniuk kell bizonyos műveleti képességeiken. Az elmúlt évtizedben a migrációt erősítette Európában az a tény, hogy sok európai kormány és állampolgár megértést és szimpátiát mutatott az iránt a több millió szír bevándorló iránt, akiknek otthonai elpusztultak a háborúban. Az érkezők jelentős része viszont nem szír volt, hanem az ő hullámukhoz csatlakozó afrikai, közel-keleti és távol-keleti személy, és már 2015-ben is voltak közöttük afgánok. Akkor sok menekült valótanul vallotta magát szírnek, és a közeljövőben is elképzelhető, hogy tényleges humanitárius katasztrófák farvizén számos más, de leginkább gazdasági célú vagy legalábbis nem hasonlóan akut válságövezetből induló csoport próbál majd Európába jutni. A jelenség most is hasonló lehet, hiszen egyetlen uniós tagállam sem képes minden kétséget kizáróan ellenőrizni, hogy a magukat afgán menekültnek vallók valóban azok-e. Egyik gyenge pontja maradt a menekültügynek, hogy 2015 óta sem sikerült például megfelelő számú tolmácsot alkalmazniuk az illetékes hatóságoknak. Ennek következtében elképzelhető, hogy a sokan ki fogják használni a helyzetet, és meg fogják próbálni afgán menekültnek kiadni magukat. Nem szabad elvetni azt a lehetőséget sem, hogy a tálibok nem lesznek képesek kormányt alakítani. Ez viszont felveti a polgárháború kirobbanásának lehetőségét, ami egyértelműen felporgetné a háborús menekültek kiáramlását az országból.

Érintőleges kitekintés a védelmi-biztonsági szabályozásra ható pandémiára

Bevezetőmben említettem, hogy a hazai védelmi-biztonsági szabályozás mezsgyéjét egyik oldalról a Covid-19 betegséget okozó SARS-CoV-2 koronavírus terjedésének féken tartása és a pandémia következményeinek felszámolása adja. Mára megkérdőjelezhetlenné vált, hogy Magyarországon a járvány terjedésének lassításában és negatív hatásainak felszámolásában elengedhetetlen a komplex védelmi szerepvállalás. Ezek közül a Magyar Honvédség alakulatai biztosíthatnak kiegészítő egészségügyi személyzetet, rendelkezésre bocsáthatják személy- és teherszállítási képességeiket a civil egészségügyi személyzet, gyógyszerek és egészségügyi eszközök szállításához, illetve határrendészeti feladatokat is végrehajthatnak, ami a migrációs törekvéseket is akadályozza.⁷

⁷ Lásd bővebben: Erica Pepe – Amanda Lapo: Europe's Armed Forces and the Fight against COVID-19. *Military Balance Blog – IISS*, 2020. április 9. Online: www.iiss.org/blogs/military-balance/2020/04/europe-armed-forces-covid-19; Petruska Ferenc: A katonák szerepe a pandémia visszaszorításában. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, (2020), 1. 217–233. Online: www.hadjog.hu/wp-content/uploads/2020/05/Katonai_szemle_2020_1_munkaa_FINAL.pdf#page=217

Bevándorlók Magyarországon

Egyelőre Magyarországra a bevándorlók többségében úgy tekintenek, mint tranzitor-szágra a Nyugat-Európába vezető útukon. Ez a tény befolyásolta a magyar kormány-zati reakciót, amikor lehetővé tette, hogy a határt jogszerűen átlépők olyan országba jussanak, ahová eleve tervezték. A magyar állam mellett különböző magyar egyházi szervezetek⁸ is rendkívül nagylelkű javaslatokat tettek a migránsok és menekültek megsegítésére. A kormány továbbá aktívan támogatja azokat a személyeket, akik mene-kültátuszért folyamodnak Magyarországon, külön intézményt hozva létre például a kísérő nélkül érkező kiskorúak számára. Sajnos a legtöbb regisztrált menedékkérő röviddel kérelme benyújtása után elhagyja az ország területét.

Sajátos geostratégiai helyzete miatt Magyarországra fokozott teher nehezedik, hiszen saját határain egyben a schengeni térség határait is védi, ami azt jelenti, hogy kiemelt rendőri és katonai felelősséggel bír ezen a területen. Emellett különösen mélyen elkötelezett a világszerte üldözött keresztények védelme iránt: számos ilyen családnak nyújt menedéket, és olyan országokban is támogatja a hívó közösségeket, ahol a keresz-ténységgel szemben ellenséges erők kormányoznak. Afganisztánból az augusztus 15-ei hatalomátvétel óta 540 főt menekített ki.⁹

Európai migrációs és menekültügyi paktum¹⁰

2020. március 16. napján az Európai Bizottság kibocsátotta a határigazgatásról szóló Covid-19-iránymutatásokat az egészség védelme, valamint az áruk és az alapvető szolgáltatások elérhetőségének biztosítása érdekében.¹¹ Ezek célja a határigazgatás hatékonyságának elősegítése, és többek között előírják, hogy az adott ország területére belépő minden személy egészségügyi ellenőrzésnek vethető alá a belső határellenőr-zés hivatalos bevezetése nélkül, valamint minden határellenőrzést arányos módon és az emberek egészségének szükséges figyelembevételével kell alkalmazni. Egyetlen hónappal később a bizottság útmutatást adott ki a menekültügyi és a visszatérési eljá-rásokra vonatkozó uniós rendelkezések végrehajtásáról, valamint az áttelepítési eljárá-sokra vonatkozó uniós szabályok végrehajtásáról a Covid-19-járvány idején.¹² Ez meg-állapítja, hogy különböző intézkedések születtek a fertőzés terjedésének korlátozása

⁸ Lásd például: A pannonthalmi apátság is befogadja a menekülteket. *NOL*, 2015. szeptember 5. Online: <http://nol.hu/mozaik/a-pannonhalmi-apatsag-is-befogadja-a-menekulteket-1561359>

⁹ Ágoston Zoltán: Minden magyart kihoztak Afganisztánból, 14-szer fordultak a repülőgépek. *Index*, 2021. augusztus 26. Online: <https://index.hu/belfold/2021/08/26/magyarorszag-afganisztan-mentoak-cio-benko-tibor/>

¹⁰ Lásd még: Pechnyó Péter – Petruska Ferenc (2021): i. m.

¹¹ Európai Bizottság: *COVID-19: A Bizottság iránymutatást terjeszt elő az egészség védelmét, valamint az áruk és alapvető szolgáltatások rendelkezésre állását biztosító határigazgatási intézkedésekre vonatkozóan* (2020. március 16.). Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_20_468

¹² Európai Bizottság: A Bizottság (2020/C 126/02) közleménye. COVID-19: Iránymutatás a menekültügyi és a visszatérési eljárásokra vonatkozó uniós rendelkezések végrehajtásáról, valamint az áttelepítésről.

céljából, és kiemeli a tagállami intézkedések mellett az uniós koordináció fontosságát. Az útmutatás a menekültügy, a visszatérés és az áttelepítés területén ad iránymutatást az EU-tagállamoknak, összefüggésben tárgyalva a világjárványt az uniós menekültügyi és visszatérési szabályokkal. Célja, hogy segítse a tagállamok menekültügyi eljárásainak folyamatosságát, így számos ajánlást tesz a tagállamoknak a menekültügyi és visszatérési eljárások hatékony lefolytatása érdekében és az áttelepítéssel kapcsolatos tevékenységek gyorsítása kapcsán. 2020. szeptember 23-án a bizottság bemutatta a migrációval és a menekültüggyel kapcsolatban új megközelítést meghatározó pak tumot, amely lényegében nagyobb hangsúlyt fektet a határigazgatási eljárásokra.¹³

A Magyar Honvédség rendészeti közreműködői hatásköre

A menekültkérdés minden fejleménye és a rájuk adott állami reakciók immár fél évtizede indulatokkal terhelt témák a közbeszédben. Ennek ellenére biztonsággal kijelenthető, hogy a bevándorlással érintett valamennyi állam polgárainak leglényegesebb követelménye saját kormányzatukkal szemben a közbiztonság, a kedvező jövőkép, az élet- és egzisztenciális célok megvalósíthatósága, az élet- és vagyonbiztonság. Ezek biztosítására a magyar állami szerepvállalás két irányban valósul meg: egyrészt a menedékkérelmek szabályozásának, másrészt az országhatár védelmének megszigorításában, amelyben a Magyar Honvédség a határzár kiépítésénél és élőerős őrzésénél egyaránt szerepet kapott.¹⁴ A 2015-től eltelt időszak bebizonyította, hogy a migrációs válság kezelése, illetve a Magyar Honvédség közreműködése okkal kapott kiterjesztő szabályozást, amely rendészeti feladatokat és együttműködési kötelezettségeket egyaránt felölelt. Biztosan állítható, hogy ezek elmaradása esetében képtelen lett volna a magyar fegyveres erő adekvát és gyakorlati válaszokat adni a migrációs kihívásra.

2015. szeptember 15-étől a Magyar Honvédségnek új, sőt lőfegyverhasználati jogosultsággal járó feladata a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kezelésében való közreműködés. Ennek részletszabályait több fontos törvénymódosítás tartalmazza, amelyek közül a közjogi, s különösen az idegenjogi módosítások jelentőségét az érintett jogszabályok jogforrási hierarchiában elfoglalt helye és hatása mutatja meg,

Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2020. április 17. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=OJ:C:2020:126:TOC>

¹³ Lásd: Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az új migrációs és menekültügyi paktumról*. COM(2020) 609 final (2020). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020D-C0609&from=EN>

¹⁴ A jogelőd Magyar Királyi Honvédségnek alapfeladata volt a második világháború végéig a „belrend védelme”. Ezt követően a haderő rendészeti feladatai eltűntek a szabályozásból, a honvédelemről szóló 1960. évi IV. törvény szerint azonban az „állam biztonságát súlyosan fenyegető veszély”, valamint a Magyar Népköztársaság biztonságát, területi épségét, függetlenségét, a népi demokratikus államrendet vagy a társadalmi rendet, illetőleg a közrendet és a közbiztonságot fokozott mértékben veszélyeztető „események” bekövetkezése esetén a hadseregnek ismét közreműködési kötelezettsége állt fenn ezek felszámolásában. A hadsereg belbiztonsági feladatai a rendszerváltás után megszűntek, de a jelenlegi biztonsági helyzetben ez a kérdés ismét előtérbe került.

együttesen összkormányzati reformban csúcsosodva ki. Kiemelten utalok itt a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényre, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényre és a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvényre, amelyeket jogszabály-módosítások, sőt közjogi szervezetszabályozó eszközök hatálybalépése követett. Ezek a jogszabály-módosítások a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben és a terrorizmus elleni fellépésben gyökeresen átalakították a Magyar Honvédség közjogi jogállását, valamint bővítették feladatait.¹⁵

Az Alaptörvény 2020 novemberében elfogadott, de 2023. július 1-jén hatályba lépő kilencedik módosítása¹⁶ értelmében háromra csökken a különleges jogrendi tényállások száma: a hadiállapotra, a szükségállapotra és a veszélyhelyzetre. A csökkentés egyik célja a fegyveres védelmi és biztonsági tevékenységekben érintett szervezetekre vonatkozó szabályok révén egy korszerűbb, a változó biztonsági környezethez jobban alkalmazkodó és az elmúlt évek válságkezeléseinek tapasztalataira építő, hatékony rendszer kialakítása. A másik cél, hogy a különleges jogrendi szabályozás lényegesen átláthatóbb legyen. Harmadrészt a magyar különleges jogrendi szabályozás így jobban illeszkedik a fokozatosság elvéhez, miközben változó biztonsági környezethez igazodva többletgaranciákat hoz a szabályozásba, és beépíti ezeket a védelmi és biztonsági funkciók ellátásának szervezeti, működési és szabályozási kereteibe. Az egyik új szabályozási elem az Alaptörvény T) cikk (1) bekezdésének második fordulata, miszerint sarkalatos törvénnyel a „hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésének Kormány általi kezdeményezését követően” is meghatározható sajátos jogszabály-ki hirdetési mód. A hatályos szabályozás alapján ezt sarkalatos törvény kizárólag már kihirdetett különleges jogrendi időszakban tette lehetővé.

A jelen szabályozásra jellemző, hogy bár hatályban van a 2011. évi honvédelmi törvény (Hvt.),¹⁷ mégis kihirdetésre került a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény¹⁸ (Vb.) 2023. július 1-jei hatálybalépéssel, valamint Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája.¹⁹ Az új szabályozás evidenciának tekinti, hogy a biztonsági környezet megváltozása esetében több – egymással szorosan összefüggő, de sajátosságait követő – biztonsági dimenzióval szükséges számolni.

Magyarország biztonsági környezete a 21. század második évtizedére vitathatatlanul és gyökeresen megváltozott. Ismeretlen és összetett kihívások jelentek meg, amelyek már nem kizárólag a nemzetközi béke és biztonság szavatolására irányuló szokásos

¹⁵ Farkas Ádám et alii: A Magyar Honvédség feladatai, szerepének és helyzetének jogi aspektusai a tömeges migráció kapcsán. In Tóth Péter (szerk.): *Magyarország és a 2015ös európai migrációs válság*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 161–162.

¹⁶ Csak a különleges jogrendet érintő részek lépnek hatályba 2023. július 1-jén.

¹⁷ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény.

¹⁸ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A21H1393.KOR&txrefere=00000001.txt>

¹⁹ <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/2a94d595e4bc33b3515c09b0f6f04c4ca3df69c6/megtekintes>

missziós erőfeszítéseket tesznek szükségessé, hanem eddig példátlan pandémiás²⁰ és természeti²¹ csapásokban, illetve kibertámadásokban²² is testet öltenek. A fenyegetések és támadások pedig egyértelműen új típusú, összehangolt állami fellépést és szabályozási háttérrel igényelnek.²³ Mindez politikai, társadalmi és védelmi szemléletváltást kívánt Magyarországon, mert a parlamentáris és demokratikus hagyományok miatt sokáig nem volt kézenfekvő²⁴ a haderő hazai területen történő, különleges jogrendi időszakot megelőző bevetése. Ennek megfelelően 2015-től számos új feladaton át korszerűsödött a jogi környezet és vele a haderő nem katonai feladatokban történő közreműködésének keretei, amely folyamat végül 2020 novemberében az Alaptörvény kilencedik módosításával, továbbá a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (Vbö.) elfogadásával elvezetett a magyar államfejlesztés új mérföldkövéhez. A védelmi szabályozás fejlesztése és a védelmi erők adekvát, villámgyors felkészítése kellő bizalmat ébresztett a magyarok többségében, így már a jelenlegi világjárvány kezdetén elfogadott lett, hogy a Magyar Honvédség életeket menthet, és segíthet a stabilitás fenntartásában és helyreállításában.²⁵

A Magyar Honvédség közreműködése tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben

2012. január 1-jétől Magyarország Alaptörvénye szabályozza a Magyar Honvédség feletti vezetési és irányítási jogköröket, valamint a szervezet alapfeladatait.²⁶ A politikai rendszerváltás után Magyarország Alkotmányában, majd Alaptörvényében a honvédelem leglényegesebb szabályait az úgynevezett honvédelmi alkotmány²⁷ tartalmazza.

²⁰ Lásd a Covid-19 betegséget okozó SARS-CoV-2 koronavírus terjedésének súlyos társadalmi következményeit.

²¹ Lásd például a 2000-es tiszai ciánmérgezés esetéről bővebben: Major Tibor: A ciánkatasztrófa krónikája. *Mérnök Újság*, 2000. április. Online: www.etk.hu/cian/docs/mernokujsgosszef.htm; vagy a 2013-as dunai árvíz következményeiről: Füzes Judith – Szűcs László – Draveczki-Ury Ádám: Több mint ezer katona dolgozik a gátakon. *Honvédelem*, 2013. június 4. Online: <https://honvedelem.hu/media/aktualis-videok/tobb-mint-ezer-katona-dolgozik-a-gatakon.html>

²² Magyarország Kormánya: Kibertámadás ért több kormányzati portált (2021. január 26.). Online: <https://kormany.hu/hirek/kibertamadas-ert-tobb-kormanyzati-portalt>.

²³ Vö.: Farkas Ádám: A kortárs technológia-fejlődés és innováció viszonya a honvédelmi szabályozással. *MTA Law Working Papers*, (2021), 4. Online: <https://jog.tk.hu/en/mtalwp/a-kortars-technologia-fejlodes-es-innovacio-viszonya-a-honvedelmi-szabalyozassal?download=pdf>; Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének alapvonalai. Budapest, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2019; Farkas Ádám: Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarország katonai védelmére. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2016.

²⁴ A magyar társadalom fájdalmas „totalitarizmustapasztalatokkal” rendelkezik, és egy része fenntartásokkal kezeli a haderő belföldi felhasználását.

²⁵ Vö.: MTI: Benkő: a katonák számára idén is elsődleges feladat a járvány elleni védekezés. *Koronavirus.gov.hu*, 2021. február 25. Online: <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/benko-katonak-szamara-iden-elsodleges-feladat-jarvany-elleni-vedekezes>

²⁶ Farkas et alii (2017): i. m. 162–163.

²⁷ Bővebben lásd: Patyi András: A védelmi alkotmány alapkérdése: a fegyveres erő rendeltetése. In Csefkó Ferenc (szerk.): *Közjog és jogállam. Tanulmányok Kiss László professzor 65. születésnapjára*. Pécs, Pécsi

Az Alaptörvény 45. cikkének (1) bekezdése precízen szabályozza: „Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség. A Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése.” Ezt a rendelkezést ugyanezen cikk (5) bekezdése úgy pontosítja, hogy a „Magyar Honvédség szervezetére, feladataira, irányítására és vezetésére, működésére vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg”. A 45. cikk (1) bekezdése nem tekinthető a Magyar Honvédség egyedüli feladatai lajstromának, hanem az alaprendeltetés ismertetésének, amely a honvédelmi törvényben szabadon bővíthető éppen az alaptörvényi felhatalmazás²⁸ miatt. A részletek szabályozása pedig a honvédelmi törvény feladata, amely egyben a katonai védelem tartalmának pontos meghatározása.²⁹ Ebből következett, hogy a magyar parlament elfogadta a honvédelmi törvény módosítását,³⁰ így ezzel megadta a Magyar Honvédség felhatalmazását a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben való közreműködésre (felhatalmazó rendelkezések).

A honvédelmi törvény ennek megfelelően három jogszabályhelyen is módosult. Az alaptörvényi felhatalmazás alapján először is a törvény 36. §-a (1) bekezdésének *h)* pontja azt fogalmazza meg, hogy a Magyar Honvédség közreműködik a „menedékgjogról szóló törvény szerinti tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején az államhatár őrzésében, az államhatár rendjét közvetlenül veszélyeztető konfliktushelyzet és a tömeges méretű migráció kezeléséhez szükséges intézkedések végrehajtásában, valamint az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekmények elhárításában”. Második elemként a részletszabályok a 35/B. alcímbe³¹ kerültek. Harmadszor pedig ez alatt az alcím alatt a törvény 54/D. §-a taxatív felsorolja a közreműködés pontos mibenlétet, illetve az annak keretében megtehető intézkedéseket, azaz a katonák igazoltatási, előállítási, elfogási, ruházatátvizsgálási, határforgalom-ellenőrzési, kép- és hangfelvétel-készítési jogait.

Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 233–249.; Patyi András: 40/A. § [A Magyar Honvédség és a Rendőrség feladatai]. In Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja I–II.* Budapest, Századvég, 2009. 1419–1452.; Farkas Ádám: Magyarország katonai védelmének polgári evolúciója és alkotmányos alapvonalai. In Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai.* Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft., 2016b. 11–39.; Farkas Ádám – Till Szabolcs Péter: A honvédelmi alkotmány és alkotmányosság alapkérdései Magyarországon. In Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai.* Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft., 2016. 40–71.

²⁸ Alaptörvény 45. cikk (5) bekezdés.

²⁹ Ilyen például a Hvt. 36. § (1) bekezdés *h)* pontja szerint a Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények őrzése és védelme, *d)* pontja szerint a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzése és védelme, illetve *e)* pontja szerint egyes kijelölt létesítmények őrzése és védelme. A Magyar Honvédség feladatainak alkotmányos kapcsolódásai tekintetében bővebben lásd: Till Szabolcs Péter: *A honvédelem alkotmányos kereteinek hangsúlyeltolódásai a rendszerváltástól az Alaptörvényig.* Budapest, ELTE ÁJK, 2015.

³⁰ A módosítás az egyes törvények Magyarország államhatárának hatékonyabb védelmével és a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló 2015. évi CXLII. törvénnyel történt meg.

³¹ Címe: „A katona tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben való közreműködése”.

A szabályozás egyik különlegessége, hogy a közforgalom irányításánál és a speciális kényszerítő eszközök használatánál külön kihivatkozás történt a rendőrségi törvényre³² is. A kényszerítő eszközök katonák részéről történő használatára vonatkozóan a honvédelmi törvény hangsúlyozza, hogy ha nem áll rendelkezésre vagy nem használható a törvényben nevesített ilyen eszköz, akkor más, testi sérülést okozni képes, jogszabály által nem tiltott eszköz is használható, de ez így sem irányulhat elsődlegesen emberölésre.³³ A közreműködői feladat „végrehajtása során nem minősül löfegyverhasználatnak a gumilövedék, a pirotechnikai eszköz, a könnygázgránát, az elfogó háló löfegyverrel vagy az e célra szolgáló egyéb kilövő eszközzel történő célba juttatása”.³⁴ Elengedhetetlen hangsúlyozni, hogy a honvédelmi törvény 56. §-ának (3) bekezdése szerint a katona ezen közreműködési feladatvégzése során csupán jogosult és nem köteles használni a szolgálati löfegyverét. Ennek oka az, hogy jogkör és végrehajtás szempontjából a Magyar Honvédség *tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben való közreműködése és szükségállapotban való felhasználása*,³⁵ valamint *rendkívüli állapotban való belföldi alkalmazása*³⁶ távolról sem szinonim fogalmak. A visszatérő migráció kezelése alapvetően rendészeti feladat, amelyet így elsősorban a rendőrségnek kell megoldania, és ebben csupán másodsorban működik közre a Magyar Honvédség. A közreműködéséhez és az ezt meghatározó alaptörvényi, illetve törvényi rendelkezések érvényesítéséhez megkerülhetetlen volt az alábbi rendeleti, közjogi szervezetszabályozói, valamint belső rendelkezési szintű szabályzók elfogadása. A rendeleti és az alatti szabályozásnak egyetlen célja a törvényi szabályozás rugalmas részletszabályozása marad.

Rendeleti szabályozást kapott a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kihirdetése: 2015. szeptember 15-én 12.00 órától 2016. március 15-e 00.00 óráig Magyarország Kormánya Bács-Kiskun és Csongrád megyére vonatkozóan rendelet formájában hat hónapra hirdette ki a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet,³⁷ amellyel kezdetben két megyére határozta meg a Magyar Honvédség feladatainak időbeli és területi hatályát. A bevándorlók e szabályozás hatására útirányt módosítottak, ezért a kormány a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet Baranya, Somogy, Zala és Vas megyékre is kénytelen volt kiterjeszteni. Később a 2016. március 9-én hatályba lépett új kormányrendelet³⁸ az egész országra vonatkozóan kihirdette a tömeges bevándorlás

³² Lásd a Hvt. 54/D. § (1) bekezdésének a) pontját.

³³ Hvt. 54/D. § (3) bekezdés b) pont.

³⁴ Hvt. 54/D. § (3) bekezdés c) pont.

³⁵ A Hvt. 36. § (1) bekezdés f) pontja szerint a Magyar Honvédség *felhasználása* a Magyar Honvédség részvételét jelenti szükségállapot idején az erőszakos cselekmények elhárításában.

³⁶ A Hvt. 80. § a) pontja szerint a Magyar Honvédség *alkalmazása* a fegyveres erő rendeltetésszerű használatát, vagyis harctevékenységet jelent.

³⁷ Lásd a 269/2015. (IX. 15.) Korm. rendeletet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kihirdetéséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról, a 270/2015. (IX. 18.) Korm. rendeletet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Baranya megye, Somogy megye, Zala megye és Vas megye területére történő kihirdetéséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról.

³⁸ Lásd a 41/2016. (III. 9.) Korm. rendeletet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével

okozta válsághelyzetet először csak 2016. szeptember 9-ig, majd újabb módosító rendeletekkel az elmúlt fél évtizedben közel folyamatosan. A legutóbbi, 2021. szeptember 6-án hatályba lépett módosító rendelet³⁹ értelmében ez az állapot 2022. március 7-ig lesz érvényben Magyarországon.

A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben felmerülő közös feladataik végrehajtása érdekében a Magyar Honvédség, valamint az Országos Rendőr-főkapitányság köteles folyamatosan együttműködni az államhatár fegyveres őrzésében, az államhatár rendjének védelmében, valamint a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet miatt szükséges humanitárius, illetve sajátos katonai és rendőri szakértelmet igénylő feladatokban. Az együttműködés részletes szabályozása egyrészt a két tárca belső szabályzatainak saját hatáskörben történt módosításával, másrészt pedig a Magyar Honvédségnek a rendőrségi feladatok ellátásában történő közreműködése rendjéről szóló 25/2015. (IX. 14.) BM–HM együttes utasítással történt.

Az utasítás értelmében a magyar katonák kötelesek a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben való közreműködés során a rendőrökkel szorosan együttműködni. Minden közös járőrszolgálatban⁴⁰ rendőr a járőrvezető, aki elsősorban köteles az intézkedést a rendőrségre vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerint fogatosítani vagy a fogatosítást a járőrtárs(ak)nál kezdeményezni. Abban az esetben, amikor az intézkedésre okot adó eseményt vagy körülményt a katona állományú járőrtárs észleli, ő intézkedést önállóan csak akkor kezdeményezhet, ha a rendőr járőrvezetővel nem áll közvetlenül kapcsolatban, az nem érhető el azonnal, vagy halaszthatatlanul szükséges intézkednie.⁴¹ Rendkívül fontos korlátozás, hogy a rendőr állományú járőrvezető semmiképpen sem utasíthatja, csupán felkérheti intézkedésre a jelen lévő katona közvetlen előjáróját vagy magát a járőrtárs katonát. A rendőri felkérés teljesítését a felkért katona meg is tagadhatja, ha az megítélése szerint jogszerűtlen⁴² vagy végrehajtása lehetetlen, illetve annak végrehajtása tőle nem várható el.⁴³ A felkérő rendőrt erre azonnal figyelmeztetnie kell. Az intézkedés fogatosítása során – tekintettel arra, hogy a járőr tagjai különböző szolgálati törvények személyi hatálya alá tartozhatnak – a fogatosító személy tekintetében irányadó jogszabályokban meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazhatók. Ha a rendőr vagy a katona intézkedett, az intézkedés tényét és körülményeit haladéktalanul jelenteniük kell saját előjáróiknak. Az intézkedés fogatosítását

tetésével összefüggő szabályokról.

³⁹ 509/2021. (IX. 3.) Korm. rendelet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról szóló 41/2016. (III.9.) Korm. rendelet módosításáról. 2021. szeptember 3-án kihirdetésre került és 2021. szeptember 6-án hatályba is lépett az 509/2021. (IX. 3.) kormányrendelet, amely a 41/2016. (III. 9.) kormányrendeletet úgy módosítja, hogy a tömeges bevándorlás okozta veszélyhelyzetet fél évvel meghosszabbítja, így az 2022. március 7. napjáig hatályban van.

⁴⁰ Lásd az idegenrendészeti szerv kijelöléséről és hatásköréről szóló 126/2019. (V. 30.) Korm. rendelet 6. §-át.

⁴¹ 126/2019. (V. 30.) Korm. rendelet 8. § (2) bekezdés.

⁴² 126/2019. (V. 30.) Korm. rendelet 4. § (2) bekezdés a) pont.

⁴³ 126/2019. (V. 30.) Korm. rendelet 4. § (2) bekezdés b) pont.

követően a járőrvezető egyaránt felelős a megtett intézkedés jog- és szakszerűségéért.⁴⁴ Ez a rendelkezés azonban csak az intézkedés panaszjogi szempontjait érinti, és nem jelenti azt, hogy az intézkedés során tanúsított magatartásért később a fegyelmi vagy akár a büntetőjogi felelősséget automatikusan a járőrvezető viselné. A feladatellátással kapcsolatos esetleges fegyelmi jogi és büntetőjogi felelősség a katonákra vonatkozó büntetőjogi szabályok szerint alakul, teljesen függetlenül a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre vonatkozó szabályozástól. A rendőrök és katonák a közös intézkedés mellett együttműködnek még a kölcsönös logisztikai, egészségügyi támogatásban, a lakosság tájékoztatásában, a menekültek regisztrálásában és a menekülteknek szóló szaktanácsadásban is.

A Magyar Honvédség felhasználhatja a nemzetközi, külszolgálati, valamint civil-katonai együttműködésben szerzett tapasztalatait ezen új feladat ellátása során úgy a lakosság tájékoztatása és az együttműködés, mint a bevándorlók kezelése terén. Fél évtized tapasztalatait elemezve biztosan kijelenthető, hogy a migrációs kihívás kezeléséhez rugalmas és átfogó megközelítésre van szükség, továbbá hogy a Magyar Honvédség közreműködésére az előerős védelmi feladatok tekintetében nélkülözhetetlen szükség van.

Összefoglalás

Az európai államok okulva a 2015-ös migrációs válságból, kiemelt támogatásukról biztosították a görög hatóságokat, hogy még a külső schengeni határok mentén feltartóztatható legyen az érkező tömeg. Görögországban a 2021-es év első félévében 21 670 migráns tartózkodott, akik közül 8508 fő szír, 4664 fő afgán és 4434 fő iraki állampolgár. Legtöbbjük nem a szigeteken, hanem az Európa felé nyitott Balkán-félszigeten él.⁴⁵ A görög menekültügyi rendszer a belső területeken 22 399 fő elhelyezésére rendezkedett be.⁴⁶ A 2020 februárjában történt török határnyitás végződhet kompromisszumos megállapodással Törökország és az Európai Unió között, amely során az unió vállalja Törökország megfizetését a migránsok feltartóztatása érdekében. Ennek kudarca esetében a görög–török határon állandósulhatnak a tömeges határátlépések.

A jelenleg még kedvező migrációs adatokat beárnyékolja a tálibok 2021. augusztus 15-ei hatalomátvétele Afganisztánban. A hatalom új birtokosai egyelőre békés szándékukat mutatják, de a keresztények elleni támadások és a Pandzsír-völgy elleni katonai⁴⁷ akciójuk már most látványosan cáfolja őket. A keresztény és egyéb vallási kisebbségek brutális üldözése máris széles körű migrációs hullámokat gerjeszt, és nem szabad kizárni azt a tény sem, hogy kormányzóképes tálib vezetés hiányában Afga-

⁴⁴ 126/2019. (V. 30.) Korm. rendelet 7. §.

⁴⁵ Lásd: UNHCR Greece: *Population breakdown in ESTIA Accommodation Scheme* (2020. március 10.).

⁴⁶ Lásd: UNHCR Greece: *ESTIA Accommodation Capacity, Weekly Update* (2020. március 10.).

⁴⁷ Lásd: Al Dzsazíra: tálibokat ejthettek foglyul a pandzsíri ellenállók. *Magyar Nemzet*, 2021. szeptember 5. Online: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2021/09/al-dzsazira-talibokat-ejthettek-foglyul-a-pandzsiri-ellenallok>

nisztán polgárháborúba süllyedhet, a kialakuló hatalmi vákuumot pedig a 2001-es évet megelőző időszakhoz hasonlóan terrorcsoportok tölthetik be. Ez utóbbi pedig nemcsak tömeges háborús menekülthullámhoz, hanem nemzetközi terrorhullámhoz is vezethet.

Az üldözött keresztény vallási kisebbségek, a vallásgyakorlásuk miatt üldözött más kisebbségek és az egyéb indokból menekültek számának növekedése tehát vélelmezhető. A magyar védelmi-biztonsági szabályozás eszköztára rendkívül széles, az elfogadott, 2023-ban hatályba lépő védelmi-biztonsági szabályozás mérlege azonban joggyakorlat hiányában jelenleg még nem vonható meg. A határokra érkezők szemében az átlagos európai kultúrkörben élőkhez képest sokkal nagyobb jelentősége van a vallásgyakorlásnak.

Megítélésem szerint nemcsak a vallásszabadság garantálását, hanem általában a Magyar Honvédség katonáinak a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben való közreműködését is lényegesen elősegítené nemcsak a fenti szabályozásnak, hanem a bevándorlók muzulmán hitének és mindennapi hitéletének gyakorlati ismerete. Különösen fontos a vallásbiztonsági felkészítés a járőr katonák esetében, hogy a fegyverek vagy élet kioltására alkalmas egyéb kényszerítő eszközök elkobzásával az azonnali tényközlő jelentésbe (ATJ) tartozó rendkívüli eseményeket megelőzzék.

Irodalomjegyzék

Jogszabályok

1997. évi XXXII. törvény a határőrizetről és a Határőrségről
2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról 2007. évi LXXXIX. törvény az államhatárról
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
2015. évi CXL. törvény az egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról
162/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalról
191/2015. (VII. 21.) Korm. rendelet a nemzeti szinten biztonságosnak nyilvánított származási országok és biztonságos harmadik országok meghatározásáról
269/2015. (IX. 15.) Korm. rendelet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kihirdetéséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról
270/2015. (IX. 18.) Korm. rendelet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Baranya megye, Somogy megye, Zala megye és Vas megye területére történő kihirdetéséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról
272/2016. (IX. 5.) Korm. rendelet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról szóló 41/2016. (III. 9.) Korm. rendelet módosításáról
361/2016. (XI. 29.) Korm. rendelet a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatalról

- 41/2016. (III. 9.) Korm. rendelet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról
- 126/2019. (V. 30.) Korm. rendelet az idegenrendészeti szerv kijelöléséről és hatásköréről
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról
- 25/2015. (IX. 14.) BM–HM együttes utasítás a Magyar Honvédségnek a rendőrségi feladatok ellátásában történő közreműködése rendjéről
- Az Európai Parlament és a Tanács 2019/1240 rendelete a bevándorlási összekötő tisztviselők európai hálózatának létrehozásáról

Felhasznált irodalom

- A pannonhalmi apátság is befogadja a menekülteket. *NOL*, 2015. szeptember 5. Online: <http://nol.hu/mozaik/a-pannonhalmi-apatsag-is-befogadja-a-menekulteket-1561359>
- Ágoston Zoltán: A tálibok elkezdtek irtani a keresztényeket, Magyarország titkos mentőakcióban vesz részt. *Index*, 2021. szeptember 4. Online: https://index.hu/kulfold/2021/09/04/afganisztan-keresztény-magyarország-mentes-azbej-tristan/?fbclid=IwARlqME-gbpd-p9TSspDKwfUcMRkaueemWiyGsSnbDGt3QUtp5PH-dVzF2_Q
- Ágoston Zoltán: Minden magyart kihoztak Afganisztánból, 14-szer fordultak a repülőgépek. *Index*, 2021. szeptember 04. Online: https://index.hu/kulfold/2021/09/04/afganisztan-keresztény-magyarország-mentes-azbej-tristan/?fbclid=IwARlqME-gbpd-p9TSspDKwfUcMRkaueemWiyGsSnbDGt3QUtp5PH-dVzF2_Q
- Al Dzsazíra: tálibokat ejthettek foglyul a pandzsíri ellenállók. *Magyar Nemzet*, 2021. szeptember 5. Online: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2021/09/al-dzsazira-talibokat-ejthettek-foglyul-a-pandzsiri-ellenallok>
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948). Online: www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf
- Cone, Devon: *Seeking asylum in Greece. Women and unaccompanied children struggle to survive*. Washington, Refugees International, 2020. Online: <https://static1.squarespace.com/static/506c8eale4b01d9450dd53f5/t/5e55a1002066c00f6f3757b8/1582670113880/Devon+-+Greece+-+Feb.+2020+-+1.0.pdf>
- Davis, Derek H.: The evolution of religious liberty as a universal human right. *USInfo – Democracy Dialogues*, 2006. augusztus 11. Online: https://web.archive.org/web/20080201105738/http://usinfo.state.gov/dd/eng_democracy_dialogues/religion/religion_essay.html
- Ember Győző: A magyar katonai határörvidék és az osztrák államtanács, 1761–1768. *Hadtörténelmi Közlemények*, 102. (1989), 4. 475–494.
- Európai Bizottság: A Bizottság (2020/C 126/02) közleménye. COVID-19: Iránymutatás a menekültügyi és a visszatérési eljárásokra vonatkozó uniós rendelkezések végrehajtásáról, valamint az áttelepítésről. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, 2020. április 17. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2020.126.01.0012.01.HUN&toc=OJ%3AC%3A2020%3A126%3ATOC
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az új migrációs és menekültügyi paktumról*. COM (2020) 609 final (2020). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0609&from=hu>
- Európai Bizottság: *COVID-19: A Bizottság iránymutatást terjeszt elő az egészség védelmét, valamint az áruk és alapvető szolgáltatások rendelkezésre állását biztosító határigazgatási*

- intézkedésekre vonatkozóan* (2020. március 16.). Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_20_468
- Farkas Ádám – Horváth Tibor – Padányi József – Petruska Ferenc: A Magyar Honvédség feladatai, szerepének és helyzetének jogi aspektusai a tömeges migráció kapcsán. In Tóth Péter (szerk.): *Magyarország és a 2015ös európai migrációs válság*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.
- Farkas Ádám – Till Szabolcs Péter: A honvédelmi alkotmány és alkotmányosság alapkérdései Magyarországon. In Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft., 2016. 40–71.
- Farkas Ádám (szerk.): *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarország katonai védelmére*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2016a.
- Farkas Ádám: A *haderő feletti* parlamentáris hatalommegosztás eredeti modelljének áttekintése (1867–1914). *Jogtörténeti Szemle*, 6. (2014), 1. 44–50.
- Farkas Ádám: Adalékok egy rendszerváltást követő politikai gesztus megítéléséhez. A határörvidék rendezésére vonatkozó legfelsőbb elhatározások a dualista állam és a kiegyezés, mint politikai rendszerváltás miliójében. In Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2013. 148–161.
- Farkas Ádám: Magyarország katonai védelmének polgári evolúciója és alkotmányos alapvonalai. In Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft., 2016b. 11–39.
- Farkas Ádám: Szemléletváltást védelmi aspektusban! Gondolatok a fegyveres erő hazai polgári kontroll-rendszeréről és annak korábbi modelljéről, különös tekintettel a fegyveres erő rendeltetésére és a felette kialakított alkotmányos szabályozási és hatalom-megosztási sémára, valamint a különleges jogrendi szabályozásra. *Pázmány Law Working Papers*, (2015), 18.
- Földesi Tamás: Meditáció a vallásszabadságról. *Társadalmi Szemle*, 49. (1994), 2. 119–144. Ivers, Gregg: *Lowering the Wall: Religion and the Supreme Court in the 1980s*. New York, Anti-Defamation League, 1991.
- Frontex: *2020 in Brief*. Online: https://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/In_Brief_2020/20.0147_inbrief_2020_11th_web_fixed4.pdf
- [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659450/EPRS_BRI\(2021\)659450_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659450/EPRS_BRI(2021)659450_EN.pdf)
- Kaló József: *Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén*. Debrecen, Debreceni Egyetem, 2010.
- Kaló József: Szombathelyi Ferenc és a galíciai deportálás. *Magyar Napló*, 20. (2008), 8. 27–32. *Magyarország Alaptörvénye*.
- Katrien Luyten – Stephanie Brenda Smialowski: Understanding EU action against migrant smuggling. In: *Briefing: EU policies – Insights. European Parliamentary Research Service (EPRS)*, 2021. Online:
- Központi Statisztikai Hivatal: *A Magyarországra érkezett menedékkérők száma állampolgárság szerint (2000–)*. Online: www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnvn002b.html
- Padányi József: Műszaki zár a határon. *Műszaki Katonai Közlöny*, 25. (2015), 3. 21–33.
- Patyi András: 40/A. § [A Magyar Honvédség és a Rendőrség feladatai]. In Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja I–II*. Budapest, Századvég, 2009. 1419–1452.

- Patyi András: A védelmi alkotmány alapkérdése: a fegyveres erő rendeltetése. In Csefkó Ferenc (szerk.): *Közjog és jogállam. Tanulmányok Kiss László professzor 65. születésnapjára*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 233–249.
- Pechnyó Péter – Petruska Ferenc: A migráció megváltozott szabályozása pandémia következtében. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, (2021), 7. 16–17.
- Petruska Ferenc: A katonák szerepe a pandémia visszaszorításában. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, (2020), 1. 217–233.
- Révész Béla: Előterben Magyarország biztonsága. *Honvédelem*, 2016. március 24. Online: www.honvedelem.hu/cikk/56304_eloterben_magyarorszag_biztonsaga
- RFE/RL: Turkey retaliates against Syrian Forces after 33 of its soldiers killed in air strike. *Radio Free Europe*, 2020. február 28. Online: www.rferl.org/a/30459040.html
- Sebess Dénes: A régi határőrvidék visszaállítása. *Jogtudományi Közlöny*, (1916), 52. 463–464.
- Soós István: A Horvát-Szlavón Katonai Határőrvidék: Védelem a török ellen. *História*, 33. (2011), 5–6. 36–37.
- Szádeczky Lajos: A székely határőrség szervezése 1762–64-ben. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, 1908.
- The World's Muslims: Religion, Politics and Society. *Pew Research Center*, 2013. április 30. Online: www.pewforum.org/2013/04/30/the-worlds-muslims-religion-politics-society-overview/
- Till Szabolcs Péter: *A honvédelem alkotmányos kereteinek hangsúlyeltolódásai a rendszerváltástól az Alaptörvényig*. Budapest, ELTE ÁJK, 2015.
- UNHCR Greece: *ESTIA Accommodation Capacity, Weekly Update* (2020. március 10.). Online: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/74505>
- UNHCR Greece: *Population breakdown in ESTIA Accommodation Scheme* (2020. március 10.). Online: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/74504>